

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
akademik Həsən Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu
Azərbaycan Coğrafiya Cəmiyyəti

**HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCANDA ELM VƏ TƏHSİLİN
İNKİŞAFINDA ROLU**

Respublika elmi-praktiki konfransı

**HEYDAR ALIYEV'S ROLE IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE
AND EDUCATION IN AZERBAIJAN**

Republican scientific-practical conference

10 may, 2023
Bakı / Azərbaycan

May 10, 2023
Baku Azerbaijan

Baş redaktor: **c.e.d., dosent Zakir Namin oğlu EMİNOV**
Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi akademik Həsən Əliyev
adına Coğrafiya İnstitutunun baş direktor vəzifəsini icra edən

Redaktor: **c.ü.f.d., dosent Zaur Tahir oğlu İMRANI**
Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi akademik Həsən Əliyev
adına Coğrafiya İnstitutunun icraçı direktoru

Müasir dövrdə elm və təhsilin inkişafı zamanın tələbinə uyğun olaraq davamlı tendensiyaları sistematik şəkildə transformasiya edir, iqtisadi və sosial standartların formalaşmasında özünü göstərir. Elm və təhsilin inteqrasiyası tələbələrə, doktorant və dissertantlarda müəyyən sahələr üzrə bilik və bacarıqlar formalaşmasına köməklik göstərir, onlara yaradıcılıq üçün zəruri olan fərdi keyfiyyətləri aşılayır. Elm və təhsildə olan yeniliklərin fundamental tədqiqatların aparılmasına və elmi nəticələrin əldə edilməsinə imkan verir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev elm və təhsilin müasir dünya standartları ilə təşkili və bu sahədə inkişafın təminatına daim dəstək olmuş, elm və təhsil siyasətini əsas prioritet istiqamət kimi qəbul etmiş, regionlarda elmi tədqiqat mərkəzlərinin və ali təhsil müəssisələrinin yaradılmasına dəstək göstərmişdir. 2023-cü ilin “Heydər Əliyev İli” elan edilməsi, eləcə də elm və təhsilin inkişafında göstərdiyi xidmətlərə görə 10 may 2023-cü il tarixində *“Heydər Əliyevin Azərbaycanda elm və təhsilin inkişafında rolu”* adlı respublika elmi-praktiki konfransı keçirilmişdir. Konfransın keçirilməsinə dəstək verdiyi üçün Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinə təşəkkür edirik.

Editor-in-Chief: **Doctor of geographical sciences, docent Zakir Namin EMINOV**
Acting general director of the Institute of Geography named after academician
Hasan Aliyev, Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan

Editors: **Ph.D. in Geography, docent Zaur Tahir IMRANI**
Executive director of the Institute of Geography named after Academician
Hasan Aliyev, Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan

In modern times, the development of science and education systematically transforms sustainable trends in accordance with the demands of the time and manifests itself in the formation of economic and social standards. Integrating science and education helps students, doctoral students, and dissertation students to form knowledge and skills in certain fields, instilling in them the personal qualities necessary for creativity. Innovations in science and education allow for conducting fundamental research and obtaining scientific results.

National leader Heydar Aliyev always supported the organization of science and education according to modern world standards and the provision of development in this field. On May 10, 2023, a national scientific-practical conference called *“Role of Heydar Aliyev in the development of science and education in Azerbaijan”* was held on May 10, 2023, due to the declaration of 2023 as the “Year of Heydar Aliyev”, as well as his services in the development of science and education. We acknowledge the Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan for supporting the holding of the conference.

TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

AMEA-nın müxbir üzvü, f/r e.d. Rauf QARDAŞOV
c.e.d., professor Rza MAHMUDOV
c.e.d., professor Əmir ƏLİYEV
c.e.d., dosent Zakir EMİNOV
c.e.d., dosent Nəriman PAŞAYEV
c.e.d. Səid SƏFƏROV
c.e.d. Məhəmməd ABDUYEV
c.e.d. Yelena TAĞIYEVA
c.ü.f.d., dosent Zaur İMRANI
c.ü.f.d., dosent Mirnuh İSMAYILOV
c.ü.f.d., dosent Müseyib YUNUSOV
c.ü.f.d., dosent Xəyyam RƏHİMOV
c.ü.f.d., dosent Həsən NƏBİYEV
c.ü.f.d., dosent Elina KƏRİMOVA
c.ü.f.d., dosent Etibar BƏDƏLOV
c.ü.f.d. Habil HAQVERDİYEV
c.ü.f.d. Rəfail ABDULLAYEV
c.ü.f.d. Zərnurə HƏMİDOVA
c.ü.f.d. Şamil ƏZİZOV
c.ü.f.d. Solmaz RZAYEVA
k/t.ü.f.d. İsmayıl QULİYEV
a.ü.f.d. Ənvər ƏLİYEV
fil.ü.f.d. Sərxan CƏFƏROV
Kiçik elmi işçi Bəyimxanım HÜSEYNOVA

ORGANIZING COMMITTEE

Corresponding member of ANAS, doctor of physical and mathematical sciences Rauf GARDASHOV
Doctor of geographical sciences, Professor Rza MAHMUDOV
Doctor of geographical sciences, Professor Amir ALIYEV
Doctor of geographical sciences, docent Zakir EMINOV
Doctor of geographical sciences, docent Nariman PASHAYEV
Doctor of geographical sciences Said SAFAROV
Doctor of geographical sciences Muhammed ABDUYEV
Doctor of geographical sciences Yelena TAGHIYEVA
Ph.D. in geography, docent Zaur IMRANI
Ph.D. in geography, docent Mirnuh ISMAYILOV
Ph.D. in geography, docent Museyib YUNUSOV
Ph.D. in geography, docent Khayyam RAHIMOV
Ph.D. in geography, docent Hasan NABIYEV
Ph.D. in geography, docent Elina KARIMOVA
Ph.D. in geography, docent Etibar BADALOV
Ph.D. in geography ABIL HAGVERDIYEV
Ph.D. in geography Rafail ABDULLAYEV
Ph.D. in geography Zarnura HAMIDOVA
Ph.D. in geography Shamil AZIZOV
Ph.D. in geography Solmaz RZAYEVA
Ph.D. in agriculture Ismayil GULIYEV
Ph.D. in agrarian sciences Anvar ALIYEV
Ph.D. in philology Sarkhan JAFAROV
Minor scientific worker Bayimkhanim HUSEYNOVA

MÜNDƏRİCAT

HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCANDA ELM VƏ TƏHSİLİN İNKİŞAFINDA ROLU RESPUBLİKA ELMİ-PRAKTİKİ KONFRANSI	9
<i>Təşkilat Komitəsi</i>	
HAYDER ALIYEV AND ENVIRONMENTAL POLICY IN AZERBAIJAN	11
<i>Gulnara MAMMADOVA, Leyla SHAHBAZOVA</i>	
DAYANIQLI İNKİŞAF AZƏRBAYCANIN ƏRZAQ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN BAŞLICA AMİLİDİR	16
<i>Tapdıq HƏSƏNOV, Ülvyyə İSMAYILOVA</i>	
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA TƏSƏRRÜFATIN ƏRAZİ FƏRQLƏRİNİN TƏHLİLİ, REGIONDAXİLİ İQTİSADİ-EKOLOJİ GƏRGİNLİK AREALLARININ AYRILMASININ FAKTORLARI VƏ ŞƏRAİTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	20
<i>Məlikməmməd MƏMMƏDOV</i>	
CƏLİLƏBAD RAYONUNDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ ƏRAZİ TƏŞKİLİ VƏ DAVAMLİ İNKİŞAFININ SOSİAL-İQTİSADİ PROBLEMLƏRİ	28
<i>Nəriman PAŞAYEV, Humay YUNUSZADƏ</i>	
NEFT DAŞLARI ƏRAZİSİNİN KÜLƏK REJİMİNİN TƏDQIQI (1961-2021-ci illər)	38
<i>Səid SƏFƏROV, Elnur SƏFƏROV, Nailə İSMAYILOVA</i>	
KÜR-ARAZ OVALIĞI LANDŞAFTLARININ EKOCOĞRAFİ PROBLEMLƏRİ	42
<i>Müseyyib YUNUSOV, Leyla BAĞIRBƏYLİ</i>	
MİL-MUĞAN İQTİSADİ RAYONUNUN URBANİZASİYA XÜSUSİYYƏTİ VƏ ŞƏHƏR ƏHALİSİNİN YAŞ-CİNS STRUKTURUNDA BAŞ VERƏN MEYİLLƏR	46
<i>Etibar BƏDƏLOV, Elvin BAYRAMOV</i>	
HƏKƏRİ ÇAY HÖVZƏSİNİN YUXARI AXINDA YAYILAN DAĞ-MEŞƏ- ÇƏMƏN TORPAQLARININ İŞĞALDAN ƏVVƏLKİ VƏZİYYƏTİ VƏ ONLARIN BƏRPASI YOLLARI	51
<i>Məhəmməd MƏMMƏDOV</i>	
KÜR ÇAYININ TƏSƏRRÜFAT ƏHƏMİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ VƏ ONDAN İSTİFADƏ İMKANLARI	55
<i>Sima ƏLİYEVƏ</i>	
MƏNİMSƏNİLMƏNİN BİTKİ ÖRTÜYÜNƏ TƏSİRİ (BÖYÜK QAFQAZIN CƏNUB-ŞƏRQ YAMACI TİMSALINDA)	59
<i>Gülner HACIYEVA</i>	
KİÇİK QAFQAZIN KARST RELYEF FORMALARI VƏ ONLARIN EKOTURİZMDƏ İSTİFADƏSİ.....	65
<i>Samirə ABUŞOVA</i>	

XƏSTƏLİKLƏRİN COĞRAFİ OCAQLARININ METODİKİ TƏHLİLİ	72
<i>Solmaz RZAYEVA</i>	
KÜR ÇAYININ KİMYƏVİ ÇİRKLƏNMƏSİ	77
<i>Ülkər MAHMUDOVA, Aybəniz ƏHMƏDOVA</i>	
QARABAĞ İQTİSADI RAYONUNDA AVTOMOBİL YOLLARININ COĞRAFİYASI VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ	84
<i>Sahilə ALLAHVERDIYEVA</i>	
ŞƏHƏRLƏRİN İNKİŞAFINDA İQTİSADI, EKOLOJİ VƏ TƏBİİ RESURS AMİLLƏRİNİN ROLU	87
<i>Firəngiz QASIMOVA</i>	
TÜRK XALQLARININ FORMALAŞMASINDA TƏBİİ MÜHİTİN - ÇÖL LANDŞAFTININ ROLU	93
<i>Nərinə SEYFULLAYEVA</i>	
QIDA TULLANTILARI VƏ ONLARIN YARATDIĞI EKOLOJİ PROBLEMLƏR	97
<i>Fərhad EMİNOV, Xatirə MƏHƏRRƏMOVA</i>	
AZƏRBAYCANDA YEYİNTİ SƏNAYESİNİN XAMMALLA TƏMİNATINDA COĞRAFİ PROBLEMLƏR	100
<i>Zəminə BABAYEVA</i>	
ŞUŞANIN HİDRONİMLƏRİ VƏ TURİZM-REKREASİYA EHTİYATLARI	109
<i>Şahvələd ƏLİYEV, Nazim VƏLİŞOV</i>	
ARİD REĞİONLARDA SU EHTİYATLARINDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ OLUNMASININ ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ	112
<i>Maqsud BABAYEV, Nuranə ƏLİYEVA</i>	
REĞİONLARDA TİKİNTİ MATERİALLARI XAMMAL EHTİYATLARINDAN İSTİFADƏ VƏ EKOLOJİ TARAZLIĞIN TƏMİN OLUNMASI	118
<i>Kərim PİRİYEV</i>	
ŞAMAXI VƏ QOBUSTAN ZONASININ SU TƏMİNATININ YAXŞILAŞDIRMASI İLƏ BAĞLI KOMPLEKS TƏDBİRLƏR	122
<i>Əhməd MƏMMƏDOV, Arzuman BAYRAMOV, Elşad CAVADZADƏ, Cavid HÜSEYNOV</i>	
BÖYÜK QAFQAZIN CƏNUB YAMACINDA AXAN ÇAYLARIN HİDROMORFOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN TƏDQIQI (DƏMİRAPARANÇAYIN TİMSALINDA)	128
<i>Sahib ABDURAHİMOV, İradə HACIYEVA, Hamlet FƏTDAYEV</i>	
NAXÇIVAN MR-in TORPAQ ÖRTÜYÜNÜN MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ ONDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏNİN PERSPEKTİVLƏRİ	132
<i>Çingiz QƏLƏNDƏROV</i>	

COĞRAFIYANIN TƏLİM PROSESİNDƏ COĞRAFİ BİLİK VƏ BACARIQLARIN FORMALAŞDIRILMASI METODİKASI	135
<i>Sənan ƏZİZOV, Cəmilə DADAŞOVA</i>	
TANINMADA İKİ YAXINLIQ MEYARININ CƏM KONVOLYUSİYASINI YARATMAQ ÜÇÜN SÜNİ ŞƏKİLDƏ YARADILMIŞ SİQNAL AİLƏSİ ALQORİTMİ	140
<i>Azər KƏRİMOV</i>	
QARABAĞIN TURİZM-REKREASIYA EHTİYATLARI VƏ ONLARDAN İDMAN-SAĞLAMLIQ TURİZMİNDƏ İSTİFADƏ İMKANLARI	147
<i>Gülər HİDAYƏTLİ</i>	
BÖYÜK QAFQAZ VİLAYƏTİNDƏ ƏHALİNİN İŞ YERLƏRİ İLƏ TƏMİNATININ YAŞAYIŞ KEYFİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNDƏ ROLU	151
<i>Turanə HÜSEYNOVA</i>	
ŞAHDAĞ MİLLİ PARKININ ƏTRAF ƏRAZİLƏRİNDƏ TƏBİƏTİ MÜHAFİZƏ VƏ MƏSKUNLAŞMA PROBLEMLƏRİ	156
<i>Emil CƏBRAYİLOV</i>	
AZƏRBAYCANDA ƏRAZİ PLANLAŞDIRMASININ FORMALAŞMA VƏ İNKİŞAF MƏRHƏLƏLƏRİ: TARİXƏ EKSKURS, TƏHLİLLƏR, TƏKLİFLƏR	161
<i>Mirmahmud QULİYEV</i>	
MEŞƏ ÖRTÜYÜNÜN YARANMASINA DAĞ YAMAQLARININ SƏMTLİLİYİNİN TƏSİRİ	168
<i>Gülxar RZAYEVA, Çiçək NƏSİROVA</i>	
BÖYÜK QAFQAZIN CƏNUB YAMACININ BİOLOJİ ABİDƏLƏRİ VƏ ONLARIN EKOTURİZM ƏHƏMİYYƏTİ (ŞİN VƏ GİRDİMAN ÇAYLARI ARASI TİMSALINDA)	173
<i>Şəhla İSMAYİLOVA</i>	
UDİLƏRİN MƏSKUNLAŞDIĞI AREALLAR VƏ ONLARIN YAŞAYIŞ TƏRZİ	178
<i>Bəyimxanım HÜSEYNOVA</i>	
BÖYÜK QAFQAZIN CƏNUB-ŞƏRQ GÖMÜLMƏ HİSSƏSİNDƏ SÜRÜŞMƏ LANDŞAFTLARININ İNKİŞAF DİNAMİKASI VƏ ONA QARŞI MÜBARİZƏ TƏDBİRLƏRİ	181
<i>Murad ƏBİLOV</i>	
XAÇMAZ İNZİBATİ RAYONUNUN TƏBİİ EHTİYAT POTENSİALI VƏ ONUN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNİN NƏZƏRİ-METODOLOJİ ƏSASLARI	186
<i>Hüseyin ƏLİYEV</i>	
BÖYÜK QAFQAZIN CƏNUB YAMACINDA KƏND ƏHALİSİNİN YÜKSƏKLİK QURŞAQLARI ÜZRƏ MƏSKUNLAŞMASINA TƏSİR EDƏN TƏBİİ AMİLLƏR	190
<i>Səma UMAXANLI</i>	

QARABAĞ İQTİSADI RAYONUNUN TURİZM VƏ REKREASIYA POTENSİALI	195
<i>Zümrüd YUSİFOVA</i>	
ARAN İQTİSADI RAYONUNUN TURİZM POTENSİALI VƏ İSTİFADƏ İMKANLARI	200
<i>Leyla ƏLİYEVƏ</i>	
KURORT-SAĞLAMLIQ TURİZMİ VƏ KURORT-REKREASIYA ZONALARININ YARADILMASININ NƏZƏRİ ƏSASLARI	204
<i>Günel VƏLİYEVƏ</i>	
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ İQTİSADI-COĞRAFİ MÖVQEYİ VƏ ONUN SƏNAYE SAHƏLƏRİNİN İNKİŞAFI YOLLARI	208
<i>Nigar İBRAHİMOVA</i>	
AZƏRBAYCANIN İQLİM HƏDƏFLƏRİNƏ NAİL OLUNMASINDA BƏRPA OLUNAN ENERJİ MƏNBƏLƏRİNİN ROLU	212
<i>Nicat İMAMVERDİYEV</i>	
MİLLİ PARKLARIN FƏALİYYƏTİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİ YOLLARI	218
<i>Aysel NAMAZOVA</i>	
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ HİDROLOJİ VƏ HİDROGEOLOJİ EHTİYATLARI VƏ ONLARIN EKOTURİZM ƏHƏMİYYƏTİ	222
<i>Nigar SADIXOVA</i>	
ABŞERON-XIZI VƏ BAKI İQTİSADI RAYONLARINDAN TİKİNTİ MATERİALLARININ DAŞINMASINDA NƏQLİYYAT İQTİSADI ƏLAQƏLƏRİN ROLU VƏ DAŞINMANIN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ	227
<i>Nuriyyə ABDULLAYEVƏ</i>	
XƏZƏRSAHİLİ ƏRAZİLƏRDƏ AQRÖEKOSİSTEMLƏRİN TRANSFORMASIYA PROBLEMLƏRİ	233
<i>Mahir NADİROV</i>	
SU EHTİYATLARINA VƏ İQLİM DƏYİŞMƏLƏRİNƏ ANTROPOGEN AMİLLƏRİN TƏSİRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ VƏ NƏTİCƏLƏRİ	238
<i>Günel ABDULLAYEVƏ</i>	
GƏNCƏ-DAŞKƏSƏN VƏ QAZAX-TOVUZ İQTİSADI RAYONLARINDA TƏSƏRRÜFATIN ƏRAZİ TƏŞKİLİNİN MÜASİR VƏZİYYƏTİ	243
<i>Aidə ABBASOVA</i>	
BAKI ŞƏHƏRİNDƏ MÜASİR DEMOQRAFİK VƏZİYYƏTİN SOSİAL-İQTİSADI PROBLEMLƏRİ	250
<i>Zeynəb MİRZƏYEVƏ</i>	
LƏNGƏBİZ SİLSİLƏSİ VƏ ƏTRAF ƏRAZİLƏRİN TORPAQLARINDA ELEMENTLƏRİN PAYLANMASI QANUNAUYGUNLUĞU	254
<i>Gülsarə İMANOVA</i>	

BÖYÜK QAFQAZIN CƏNUB YAMACININ XÜSUSİ MÜHAFİZƏ EDİLƏN TƏBİƏT ƏRAZİLƏRİNİN FORMALAŞMA TARİXİ VƏ MÜASİR VƏZİYYƏTİ	260
<i>Firuzə AĞAYEVA</i>	
TİBBİ-COĞRAFİ TƏSƏVVÜRLƏRİN FORMALAŞMASI MƏRHƏLƏLƏRİ	269
<i>Firəngiz CƏBRAYILOVA</i>	
LƏNKƏRAN TƏBİİ VİLAYƏTİ ÇAYLARININ HİDROLOJİ REJİMİNİN FORMALAŞMASINA RELYEFİN TƏSİRİNİN ÖYRƏNİLMƏSİ	274
<i>Aygün FƏTDAYEVA, Aliyə ƏFƏNDİYEVA, İlhamə QURBANOVA, İradə NAĞDƏLİYEVA</i>	
QARABAĞIN DAĞLIQ ƏRAZİLƏRİNDƏ EKOTURİZMİN İNKİŞAFININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	279
<i>Gülurə CƏFƏRZADƏ</i>	
ACINOHUR ALÇAQDAĞLIĞI LANDŞAFTLARININ ÇOXİLLİK DİNAMİKASININ GOOGLE EARTH ŞƏKİLLƏRİ ƏSASINDA TƏHLİLİ	285
<i>Vüsalə ƏLİYEVA</i>	
NAXÇIVAN MR-DA EKZOGEN PROSESLƏR VƏ ONLARIN EKOLOJİ ŞƏRAİTƏ TƏSİRİ	289
<i>Ləman MƏMMƏDLİ</i>	
KƏND TƏSƏRRÜFATININ İNKİŞAFINA İNNOVATİV TEKNOLOGİYALARIN TƏSİRİ	294
<i>Lamiyə XƏLİLOVA</i>	
LƏNKƏRAN-ASTARA İQTİSADİ RAYONUNDA KƏNDLƏRİN DEMOQRAFİK İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ	298
<i>Almaz MƏMMƏDOVA</i>	
ACINOHUR-CEYRANÇÖL FİZİKİ COĞRAFİ RAYONUNDA SƏHRALAŞMANI ƏMƏLƏ GƏTİRƏN MÜHİT	304
<i>Rəvanə MİRZALİYEVA</i>	
ŞİRVAN-SALYAN İQTİSADİ RAYONUNDA SƏNAYENİN ƏRAZİ TƏŞKİLİ PROBLEMLƏRİ	309
<i>Namin EMİNOV</i>	

“HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCANDA ELM VƏ TƏHSİLİN İNKİŞAFINDA ROLU” RESPUBLİKA ELMİ-PRAKTİKİ KONFRANSI

Hörmətli professor-müəllim heyəti, dəyərli qonaqlar, əziz konfrans iştirakçıları!

Sizləri **“Heydər Əliyevin Azərbaycanada elm və təhsilin inkişafında rolu”** Respublika elmi-praktiki konfransında salamlamaqdan məmnunluq duyuruq.

Müasir dövrümüzdə bütün sahələrdə olduğu kimi elm və təhsilin beynəlxalq standartlar çərçivəsində davamlı inkişafı, eləcə də bu sahələrdə aparılan islahatların daha da dərinləşməsi dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən biridir. Uzaqgörən siyasətçi, ümummilli lider Heydər Əliyevin konseptual, dialektik və məntiqi ideyaları bu gün ölkəmizdə həyata keçirilən elm və təhsil islahatlarının əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsinə öz töhfəsini vermişdir. Bu strategiya Prezident İlham Əliyev tərəfindən böyük uğurla davam etdirilir və müasir idarəetmə modeli yaradılır.

Coğrafiya müxtəlif elmlərin kəsişməsində yerləşməklə, öz fundamentallığı və daim elmlər sistemində inkişafı ilə daim diqqət mərkəzində durur. Coğrafiya – siyasi, iqtisadi, sosial, ekoloji, mədəni-irs, infrastruktur, coğrafi informasiya sistemləri və s. istiqamətlərdə öz bilik və bacarıqlarını daim təkmilləşdirir ki, bu da dövlət və dövlətçiliyimizə xidmət edir. Ölkədə aparılan quruculuq işlərinə də öz tövhəsini verən coğrafiya – sənaye, kənd təsərrüfatı, sosial infrastruktur, ətraf mühit, turizm-rekreasiya, nəqliyyat və kommunikasiya sistemlərinin müasir səviyyədə yenidən qurulması istiqamətində elmi araşdırmalar aparır, həmçinin təbii ehtiyat potensialının qiymətləndirilməsi, ekoloji tarazlığın bərpası, şirin su ehtiyatlarının təhlükəsizliyi istiqamətində mühüm əhəmiyyət kəsb edən təkliflərlə çıxış edir. Coğrafiya bütün sahələrin potensialından səmərəli istifadə etməyə köməklik göstərir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin elm və təhsilin inkişafına göstərdiyi xidmətlər, eləcə də coğrafiya elminin geniş potensialı və bu potensialdan istifadənin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə **10 may 2023-cü il tarixində “Heydər Əliyevin Azərbaycanada elm və təhsilin inkişafında rolu”** adlı respublika elmi-praktiki konfransın keçirilməsini planlaşdırdıq. Konfransda elm və təhsil sahəsində təcrübələrin bölüşdürülməsi, coğrafiya sahəsində elmi nəticələrin təqdim olunması və elmi diskussiyaların aparılması nəzərdə tutulub. Bizim üçün sizləri dinləmək, fikir mübadiləsi etmək çox xoşdur.

Hörmətli professor-müəllim heyəti, dəyərli qonaqlar, əziz konfrans iştirakçıları!

Bir daha hər birinizi salamlayır, konfransın işinə uğurlar arzulayırıq.

Təşkilat Komitəsi

**REPUBLICAN SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE ON THE TOPIC OF
“HEYDAR ALIYEV'S ROLE IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND
EDUCATION IN AZERBAIJAN”**

Dear faculty members, valuable guests, and dear conference participants!

We are pleased to welcome you to the Republican scientific-practical conference “**Role of Heydar Aliyev in the Development of Science and Education in Azerbaijan**”.

In our modern era, as in all fields, the continuous development of science and education within the framework of international standards, as well as further deepening of the reforms carried out in these fields, is one of the main priorities of state policy. Conceptual, dialectical, and logical ideas of visionary politician, and national leader Heydar Aliyev contributed to defining the main directions of science and education reforms implemented in our country today. This strategy is being continued with great success by President Ilham Aliyev and a modern management model is being created.

Being located at the intersection of various sciences, geography is constantly in the spotlight due to its fundamentality and constant development in the system of sciences. Geography - political, economic, social, ecological, cultural-heritage, infrastructure, geographic information systems, and other directions, constantly improve their knowledge and skills, which serves our state and statehood. It also conducts scientific research in the direction of reconstruction of geography - industry, agriculture, social infrastructure, environment, tourism-recreation, transport, and communication systems at a modern level, which also contributes to the construction works carried out in the country, as well as assessment of natural resource potential, restoration of ecological balance, fresh water makes proposals of great importance in the direction of the security of its resources. Geography helps to effectively use the potential of all areas.

We have planned to hold a national scientific-practical conference called “**Heydar Aliyev's role in the development of science and education in Azerbaijan**” on **May 10, 2023**, with the aim of evaluating the services rendered by the national leader Heydar Aliyev to the development of science and education, as well as the wide potential of the science of geography and the use of this potential. The conference is intended to share experiences in the field of science and education, present scientific results in the field of geography, and conduct scientific discussions. It is very nice for us to listen to you and exchange ideas.

Dear faculty members, valuable guests, and dear conference participants!

Once again, we greet each of you and wish you success in the work of the conference.

The organizing committee

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANDA EKOLOJİ SİYASƏT

Gülnarə MƏMMƏDOVA

Coğrafiya üzrə fəlsəfə doktoru
Lənkəran Dövlət Universiteti
mammedova_gulnare@mail.ru

Leyla ŞAHBAZOVA

Magistr
Lənkəran Dövlət Universiteti
leyla.shahbazova95@gmail.com

Heydər Əliyev haqqında danışarkən, çox zaman Onu, bir “dahi” kimi səciyyələndiririk. Bu fikir ulu öndərin yürütdüyü hərtərəfli inkişaf siyasətinə əsaslanır. Azərbaycanda elə bir fəaliyyət sahəsi yoxdur ki, zamanında dahi liderin diqqətindən kənar qalsın. Bu gün müstəqil Azərbaycan Respublikasının sahib olduğu hər bir uğurun arxasında Heydər Əliyev ideyası vardır. Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkədə inkişaf və yenidənqurma proseslərinin bütün sahələr üzrə paralel şəkildə təşkilində ekoloji problemlərin həlli məsələləri də öz yerini almışdı. Bu baxımda qna, məqalədə Ümummilli lider Heydər Əliyevin ekoloji siyasətinin əsasını ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması, ətraf mühitin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə məsələləri təşkil edir.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, ekologiya, ekoloji siyasət, ətraf mühit.

HAYDER ALIYEV AND ENVIRONMENTAL POLICY IN AZERBAIJAN

Gulnara MAMMADOVA

PhD in geography
Lankaran State University
mammedova_gulnare@mail.ru

Leyla SHAHBAZOVA

Master
Lankaran State University
leyla.shahbazova95@gmail.com

When talking about Heydar Aliyev, he often characterizes him as a "genius". This idea is towards every development policy carried out by the great leader. There is no field of activity in Azerbaijan that could not be overlooked by a genius leader. Today, the idea of Heydar Aliyev is behind every success of the independent Republic of Azerbaijan. In the parallel organization of the development and reconstruction processes related to the development of the Heydar company in all areas, the issues of solving environmental problems also took their place. In the article, the basis of the national leader Heydar Aliyev's environmental policy was the improvement of the ecological situation, environmental protection and the use of natural resources.

Key words: Heydar Aliyev, ecology, environmental policy, environment.

Ekoloji problemlərin həll edilməsini daim diqqətdə saxlayan ulu öndər Heydər Əliyev xüsusi ilə yaşıllaşdırmaya böyük önəm verirdi. Çıxışlarının birində o, qeyd etmişdi: “Mən 1993-cü ildə Bakıya gələrkən, bizim əkdiyimiz, becərdiyimiz bəzi ağacların kəsilməsini görürkən, elə bildim ki, mənə yaralayıcılar. Mən dəfələrlə demişəm, bir də deyirəm, kim hansı bir sağlam ağacı kəsirsə, hesab edin ki, o, mənə qolumu, barmaqlarımı kəsir... İnsan qurmalıdır, yaratmalıdır... hər bir insan ağac əkməlidir, becərməlidir, böyütməlidir. Əgər kimsə sağlam ağacı kəsirsə, o, nəinki xalqına, millətinə, ölkəsinə xəyanət edir, o, öz ailəsinə, özü-özünə xəyanət edir. Ona görə də siz hər bir ağacı qorumalısınız, hər bir ağacın qorunması uğrunda mübarizə aparmalısınız...” (<https://president.az>).

Heydər Əliyevin “Bakını yaşıllıqlar diyarına çevirək” təşəbbüsü ilə köhnə Bakıda yeni bağlar, xiyabanlar, yaşıllıq zonaları salınmışdı. Ulu öndər bu prosesin icrası məsələsinə məntiqi yanaşaraq qeyd etmişdi: “Bakı şəhərində 1 milyon 261 min adam yaşayır. Əgər şəhərin hər bir sakini bir neçə il ərzində ikicə ağac əkib yetişdirsə, Bakının ətrafında neçə-neçə park və meşə salınar”.

Qeyd etmək lazımdır ki, Bakının və ətraf ərazilərin yaşıllaşdırılması işləri bu ərazilərin su təchizatında baş verən irəliləyişlər nəticəsində mümkün olub. Bakının və ona yaxın rayonların tarixi problemlərindən biri məhz su qıtlığı idi. Abşeron yarımadasında su təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə ötən əsrin 60-70-ci illərində Kür-Bakı su kəməri çəkilmişdir. Kəmərin tikintisinin qısa müddətdə yekunlaşmasında ümummilli lider Heydər Əliyevin “Ümumxalq tikintisi” adı altında respublikanın bütün tikinti təşkilatlarının işə cəlb edilməsi təşəbbüsü dururdu. Bu kəmərlər yeni salınan Günəşli, Əhmədli və Hövsan yaşayış massivlərini su ilə təmin etməyə imkan verdi. Bundan başqa “Böyük Bakının su təchizatı sisteminin yenidən qurulması layihəsi” çərçivəsində 1998-2005-ci illərdə Dünya Bankı və Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının ayırdığı kredit hesabına Kür Sutəmizləyici Qurğular sistemində yenidənqurma işləri aparılmışdı. Nəticədə kompleksin emal gücü 9,5 kubmetrə çatdırılmışdı. Dünya Bankına edilən bu müraciət Respublika Prezidenti Heydər Əliyevin tapşırığına əsaslanırdı. Bunula da Bakının və ətraf ərazilərin əhalisi təmiz və keyfiyyətli su ilə təmin olundu. Sonrakı illərdə bu ərazilərdə su təchizatının daha da yaxşılaşdırılması işləri Prezident İlham Əliyevin fəaliyyəti ilə bağlıdır.

Dahi şəxsiyyətin hər bir ağaca verdiyi önəm ölkədə meşəsalma sahəsində də irəliləyişlərə səbəb oldu. Meşəsalma və meşələrin bərpa prosesi Heydər Əliyevin birbaşa göstərişləri əsasında həyata keçirildi. 1969-1982-ci illərdə ölkədə 51 min hektar sahədə yeni meşəliklər salınmış, 1989-1997-ci illərdə isə 45 min hektar sahədə meşə bərpa işləri aparılmışdır. Sonrakı dövrlərdə meşəsalma və meşələrin bərpa işləri intensiv olaraq davam etdirilmişdir. Hal-hazırda respublikamızın meşə fondu sahəsi 1213,7 min hektar olmaqla ümumi ərazinin 14%-ni təşkil edir (<http://eco.gov.az>). Meşə fondunun mühafizəsi ilə bağlı meşələrdə qanunsuz ağac tədərükü və digər meşəqırılmalarının qarşısının alınması, bərpa olunan meşə ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təşkili məsələləri də ulu öndərin diqqətindən yayınmamışdır.

Respublikamızda kənd təsərrüfatının inkişafının aşağı səviyyəsi bu sahədə mövcud olan ekoloji problemlərin həllindən birbaşa asılı idi. Keçən əsrin 70-ci illərinə qədər Azərbaycan kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal səviyyəsinə görə SSRİ-də ən geridə qalan respublikalardan biri idi. Kənd təsərrüfatının bütün sahələrində məhsuldarlıq çox aşağı olmaqla yanaşı torpaqlardan səmərəli istifadə olunmurdu. Mövcud problemlərin aradan qaldırılması məqsədi ilə torpaqların yuyulması, hamarlaşdırılması işlərinin aparılması, kompleks meliorasiya sistemlərinin yaradılması, suvarma şəbəkələrinin yenidən qurulması, su təchizatının yaxşılaşdırılması, yeni suvarma sahələrinin istismara verilməsi və s. tədbirlər birbaşa Heydər Əliyevin göstərişi və nəzarəti altında həyata keçirilirdi.

Heydər Əliyev fəaliyyətində ekoloji siyasətin bir parçası kimi təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə məsələləri də mühüm yer tutur. Ulu öndər Azərbaycanın yeraltı və yerüstü təbii sərvətlərinin aşkarlanması və qiymətləndirilməsinə böyük önəm verirdi. O, iqtisadiyyatın inkişafı ilə təbii sərvətlərdən istifadənin düzgün təşkil olunması arasındakı bağlılığı əsas götürərək, bu sahədə planlı və kompleks yanaşmanı irəli sürdü. 1969-cu ildə Respublikanın Faydalı Qazıntıların Dövlət Balansında cəmi 65 yataq qeydiyyatda idi. Hal-hazırda isə bu rəqəm 500-ə yaxındır. Dövlət balansındakı yataqlara qara, əlvan və nəcib metal filizləri, qeyri-filiz xammalı və tikinti materialları, yeraltı şirin, mineral, termal və yodlu-bromlu sənaye suları daxildir. 1969-cu ilədək Azərbaycanda bir ədəd belə olsun qızıl yatağı qeydə alınmamışdır (Hüseynov, 2015). Hazırda respublikamızda bu qiymətli metalın etibarlı bazası yaradılmış, xeyli miqdarda yataqları aşkarlanmış və qiymətləndirilmişdir. Respublika

Prezidenti Heydər Əliyev “Azərqızıl” Dövlət Şirkəti ilə Amerikanın “P.V.Investment” Qrup Servisis LLS” Şirkəti ilə sazişin imzalanması mərasimində çıxışı zamanı qeyd etmişdir: “Bildirmək istəyirəm ki, iqtisadiyyat sahəsində indiyədək gördüyümüz işlər, həyata keçirdiyimiz tədbirlər, atduğumuz addımlar və imzaladığımız müqavilələr Azərbaycan iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək və Azərbaycan Respublikası əhalisinin, vətəndaşlarının rifah halını yaxşılaşdırmaq üçün ediləndir”.

Ekologiya və ətraf mühitin qorunması sahəsində dünyanın aparıcı ölkələri və beynəlxalq təşkilatlar ilə əməkdaşlıq edilməsi ideyası da məhz ümummilli liderə məxsusdur. Heydər Əliyevin hakimiyyəti dövründə BMT, YUNEP, UNESCO, Beynəlxalq Yenidənqurma və İnkişaf bankı ilə, eləcə də ABŞ, Böyük Britaniya, Almaniya, MDB ölkələri və digər ölkələrlə qısa müddət ərzində geniş əlaqələr qurulmuş, müqavilələr imzalanmışdır.

Müstəqil Azərbaycanda mövcud ekoloji problemlərin aradan qaldırılması və ətraf mühitin mühafizəsi tədbirləri ilə yanaşı yeni nəsildə ekoloji təfəkkürün formalaşdırılması da görülməsi vacib işlərdən biri idi. Heydər Əliyevin 1999-cu il 15 iyun fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikasında təhsil islahatı” proqramı müvəffəqiyyətlə reallaşmağa başladı. Ümumtəhsil islahatı dövründə ekoloji təhsil daha məqsədyönlü və intensiv həyata keçirildi. 22 yanvar 2003-cü ildə ümummilli lider “Əhalinin ekoloji təhsili və maarifləndirilməsi haqqında” fərman verdi. Bu fərman ilə ekoloji təhsil sistemində yeni ixtisaslar yaranmış, ekologiya elmlərarası əlaqələri daha da genişləndirilmişdir (Göyçaylı, 2023). Bu gün abituriyentlər ekologiya ixtisaslarına, xüsusilə də ekologiya mühəndisliyi ixtisasına böyük maraq göstərirlər. Respublikamızın ali təhsil müəssisələrində ekologiya ixtisası üzrə proqramın məqsədi ekologiya sahəsində yüksək səviyyəli mütəxəssislər hazırlamaqdan ibarətdir.

Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi ekoloji yönümlü tədbirlərin səmərəliliyi, onların ardıcıl, müntəzəm və sistem xarakter almasından irəli gəlirdi. Məhz bu siyasətin nəticəsidir ki, respublikamızın ərazisi və onun Xəzər dənizinə aid akvatoriyası geoloji öyrənmə baxımından dünyanın ən mükəmməl öyrənilmiş ərazilərindəndir. Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı üçün qoyduğu irs tükənməzdir. Çıxışlarında insanın təbiətdən asılılığını vurğulayan ulu öndər ətraf mühitin mühafizəsində əsas məqsədlərin təbiəti gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlamaq, insanların mədəni səviyyəsini və həyat tərzini yüksəltmək olduğunu bildirmişdi.

Ümummilli liderin ekologiya sahəsində gördüyü genişmiqyaslı və coxcəhətli işlərdən ən başlıcası Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yaradılması idi. Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi - Azərbaycan Respublikası ərazisində, o cümlədən Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsində ətraf mühitin qorunması, təbiətdən istifadənin təşkili, yeraltı sular, mineral xammal ehtiyatlarından və yerüstü təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə edilməsi, onların bərpası, hidrometeoroloji proseslərin müşahidəsi və proqnozlaşdırılması sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır. Nazirlik Ulu öndər Heydər Əliyevin 2001-ci il 23 may tarixli 485 nömrəli Fərmanı ilə Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi, Dövlət Geologiya və Mineral Ehtiyatlar Komitəsi, Dövlət Hidrometeorologiya Komitəsi və “Azərmeşə” İstehsalat Birliyi ləğv edildikdən sonra onların bazasında yaradılmışdır. Respublika Prezidentinin 2001-ci il 18 sentyabr tarixli 583 nömrəli Fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə” təsdiq edilmişdir. Hal-hazırda Nazirlik biomüxtəliflik, Xəzər dənizi, meşələr, hidrometeorologiya və geologiya istiqamətlərində fəaliyyət göstərir.

Hazırda Azərbaycanda 893 min hektar sahəni əhatə edən mühafizə olunan təbiət əraziləri fəaliyyət göstərir. Bunlardan 10 milli park, 10 dövlət təbiət qoruğu, 24 dövlət təbiət yasaqlığıdır. Bundan əlavə Azərbaycan Respublikasının "Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektləri haqqında" qanuna müəyyən dəyişikliklər edilmişdir. Dəyişikliklər

Azərbaycanda ilk dəfə xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin yeni bir növü- geoloji parkların yaradılması sahəsində müvafiq tədbirlər həyata keçirilməsinə xidmət edir.

Ekoloji vəziyyət, təbii ehtiyatlar, onların mühafizəsi və bərpası ölkənin davamlı inkişaf konsepsiyasının tərkib hissələrindəndir. Azərbaycan Respublikasında yürüdülmən ekoloji siyasətin əsas məqsədi indiki və gələcək nəsillərin ehtiyaclarının təmin edilməsi naminə mövcud ekoloji sistemlərin, iqtisadi potensialın qorunması və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə edilməsi ilə davamlı inkişafın təmin edilməsindən ibarətdir. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin verdiyi məlumata əsasən Respublikamızda mövcud olan ekoloji problemlər aşağıdakılardır: su ehtiyatlarının çirklənməsi; tullantı sularının idarə olunması; atmosfer havasının çirklənməsi; torpaqların deqradasiyaya uğraması (eroziya, şoranlaşma və s.); bərk məişət və sənaye, həmçinin təhlükəli tullantıların tələb olunan səviyyədə utilizasiya olunmaması; biomüxtəlifliyin, o cümlədən flora, fauna və xüsusi ilə balıq ehtiyatlarının seyrəkləşməsi; yaşayış məskənlərinin genişlənməsi ilə bağlı antropogen təsirlər və s.

Mövcud problemlərin həll edilməsi üçün Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən beynəlxalq təşkilatlarla, donor ölkələrlə əlaqələrin genişləndirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verilir. Belə ki, BMT-nin İnkişaf, Ətraf Mühit, Sənayenin İnkişafı proqramları, NATO, Qlobal Ekoloji Fond, Avropa İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf təşkilatı, İqtisadi Əməkdaşlıq təşkilatı, Dünya Bankı, Asiya bankı, Ümumdünya Vəhşi Təbiət fondu və s. təşkilatlarla əməkdaşlıq davam etdirilir. Bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyeva ulu öndərin əsasını qoyduğu ekoloji planların hər birini böyük diqqətlə həyata keçirirlər. Ölkə rəhbərliyinin və aidiyyəti dövlət orqanlarının Respublikamızın ekoloji inkişafı istiqamətində gördükləri işlər saymaqla bitməz.

2007-ci il martın 1-də Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə Oğuz-Qəbələ-Bakı su kəmərinin təməli qoyulub. Bu layihə insanların dünyanın ən keyfiyyətli içməli su ilə təmin olunmasına şərait yaratdı. Su kəmərinin ölkə üçün böyük əhəmiyyətini qeyd edən İlham Əliyev istifadəyə verilməsindən sonra su kəmərinin Azərbaycan xalqına uzun illər xidmət edəcəyini vurğulamışdır. Oğuz-Qəbələ-Bakı su kəməri layihəsi üzrə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondundan ümumilikdə 779,6 mln. manat vəsait ayrılmışdır. Hazırda diametri 2000 mm olan bu kəmərlə Bakı şəhərinə saniyədə 5 kub metr su verilir (<https://files.preslib.az>).

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Fransanın “La Lettre Diplomatique” jurnalına verdiyi müsahibəsindən bir parçaya nəzər salaq: “Ətraf mühitlə bağlı məsələyə gəlincə, deyə bilərəm ki, bu sahədə Sovet İttifaqından çox mənfi bir miras qalmışdır. Belə ki, o zamanlar ekologiya haqqında anlayış belə yox idi. Heç kim təbiətin vəziyyətinə fikir vermirdi. Hazırda bu sahəyə ölkəmizdə böyük diqqət yetirilir. Mənim tərəfimdən imzalanmış sərəncam əsasında ekologiya sahəsində proqram qəbul olunmuşdur. Biz bu proqram çərçivəsində gələn 5-10 il ərzində yüz milyonlarla dollar sərf edərək, Bakı ətrafında və digər yerlərdə neftlə çirklənmiş gölləri tamamilə təmizləyəcəyik”.

Cənab İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi ekoloji problemlərin həll olunmasında səmərəliliyin artırılması üçün görülməsi vacib olan işlərdən biri də cəmiyyətdə ekoloji təfəkkürün formalaşdırılmasıdır. Ekoloji təfəkkürün formalaşdırılması ilk növbədə ailə və uşaq bağçalarında başlamalı, daha sonra məktəblərdə davam etdirilməlidir. Bu gün ekoloji təhsil və tərbiyə məsələləri yeni nəsildə vətəndaş şüurunun formalaşdırılmasının əsas istiqamətlərindən biridir. Ekoloji təhsil və tərbiyə şagirdləri yaradıcılıq və tədqiqatçılıq xarakterli işlərə sövq etməklə yanaşı, onları müəyyən ixtisas və peşəyə yönəltməyə kömək edir. Təəssüf ki, hal-hazırda Azərbaycanda uşaqlar, şagirdlər, tələbələr, ümumilikdə ictimaiyyətin ekoloji mədəniyyət, şüur və psixologiyası lazımlı səviyyədə deyil. Respublikamızda yüksək ixtisaslı ekoloji kadrların (ekoloji mühəndislər, ekspertlər, hidrobioloqlar, iqlimşünastlar, meşə mühəndisləri və.s) hazırlanmasına ehtiyac vardır. Məhz bu səbəbdən ölkə hakimiyyəti tərəfindən ekoloji inkişafa nail olmaq üçün ölkə əhalisinin maarifləndirilməsi və

məlumatlandırılması məqsədilə dövlət proqramları qəbul edilir, onların icrası məsələlərinə böyük diqqət yetirilir.

2010-cu ildə respublikamızda ekoloji problemlərin həll olunması istiqamətində böyük canlanma müşahidə olundu. Buna səbəb Respublika prezidenti cənab İlham Əliyevin 2010-cu ili ölkəmizdə “Ekologiya ili” elan etməsi idi. “Ekologiya ili”ni yüksək səviyyədə keçirmək məqsədilə tədbirlər planı hazırlanmış, həmin tədbirlərin reallaşdırılması üçün dövlət büdcəsindən, eləcə də beynəlxalq maliyyə qurumlarından lazımi qədər maliyyə vəsaiti cəlb edilmişdir. Hər il respublikamızda mövcud ekoloji problemlərin həll olunması və təbiəti mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə dövlət büdcəsindən böyük miqdarda maliyyə vəsaiti ayrılır. Prezident İlham Əliyev çıxışlarının birində bu məsləyə toxunaraq, qeyd etmişdir: “Dövlətimizin iqtisadi imkanları artdıqca biz ekoloji problemlərin həllinə daha çox diqqət ayırırıq”.

2020-ci ildə cənab Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında düşmən üzərində tarixi zəfər çaldığımız 44 günlük müharibədən sonra, işğaldan azad edilən torpaqlarımızın bərpası istiqamətində dövlət tərəfindən genişmiqyaslı işlərə başlandı. Uzun illər düşmən tapdağı altında qalan ərazilər ekoloji cəhətdən böhran həddinə çatmışdı. Qarabağın biomüxtəlifliyini, torpaq və su ehtiyatlarını yenidən öyrənmək, bərpa və inkişaf etdirmək məqsədilə burada elmi tədqiqatlara başlanılmış, bu istiqamətdə mühüm addımlar atılmışdır. Görülən tədbirlərə Şuşada Topxana meşəsinin bərpası və ağacəkmə aksiyası, Füzulidə yaradılan park, Cəbrayılada yaradılan “Azərbaycan-Türkiyə Beynəlxalq Meşə Təlim Mərkəzi”, “Ağıllı Tingçilik” və “Dostluq Meşəsi” Kompleksi və.s misal çəkmək olar.

Məlumdur ki, Təbiət özünübərpa mexanizminə malikdir. Bu mexanizm təbii fəlakət hadisələri zamanı əmələ gələn ekoloji problemlərin müəyyən zaman çərçivəsində minimuma enməsinə təmin edir. Təsədüfi deyil ki, Yer səthində ekoloji böhran vəziyyətli ərazilərin arealı məhz antropogen landşaft daxilindədir. Son iki əsrdə insanın antropogen və texnogen fəaliyyətinin təsiri nəticəsində ətraf mühitin, təbii sərvətlərin, ekosistemlərin, ümumilikdə biosferin normal ahəngi tamamilə pozulmuşdur. Ekoloji tarazlığı pozan amillərə müharibələr, etnik münaqişələr, terrorizm, kosmik tədqiqatlar, sənaye və nəqliyyat tullantıları, kənd təsərrüfatında işlədilən zəhərli kimyəvi maddələr və.s daxildir. Ölkəmiz də bu mənfi amillərin təsirindən kənarda qalmır. Əfsuslar olsun ki, Respublikamızın günü-gündən yüksələn hərtərəfli inkişafı öz fonunda ekoloji problemlər gətirir.

Biz təkcə mövcud ekoloji problemləri həlli yollarını deyil, gələcəkdə mövcud olacaq ekoloji problemlərin həllini düşünməliyik. Bu məqsədlə ekoloji təfəkkürə malik, ekoloji məsuliyyətli, əhatəli ekoloji təhsil və tərbiyə almış, ən əsası ana təbiəti sevən vətəndaşlar yetişdirməliyik. Biz qoca dünyanın bir parçası olan müstəqil Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları olaraq, təkcə füsunkar təbiətə malik ölkəmizin ekologiyasına deyil, dünyanın ekoloji mənzərəsinə nəzər salmalı və bu sahədə üzərimizə düşən bəşəri vəzifələri yerinə yetirməliyik.

Ədəbiyyat

1. Hüseynov B. Azərbaycan təbiəti: dünən, bu gün, sabah. Bakı: Vətənoğlu, 2015, 496 s.
2. Göyçaylı Ş. Heydər Əliyevin irsi bütün dövrlər üçün önəmlidir. Azərbaycan qəzeti. 16.02.2023.
3. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin rəsmi internet saytı. <http://eco.gov.az>.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi internet saytı. <https://president.az>.
5. İlham Əliyevin Ekoloji siyasəti. <https://files.preslib.az>.